

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 จังหวัดชายแดนใต้
เชื่อมโยงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย
Guidelines for Community Based Tourism Development in
the Three Southern Border Provinces Based on Thailand's Criteria
for Community Based Tourism

ทวีสินธุ์ ตั้งแข็ง

Taweessin Tungseng

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จ. สงขลา 90000

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Songkhla 90000 Thailand

*Corresponding author: Email: taweessin.skru@gmail.com

(Received: September 19, 2019; Accepted: December 18, 2019)

Abstract: This study aims to provide guidelines for enhancing the potential of CBT based on the Community-based Tourism Development Criteria of Thailand to improve the local economy of the three southern border provinces. Mixed methods were employed in this study, and the sample consisted of representatives of public and private agencies, villagers and community leaders. The community-based tourism development criteria of Thailand and the interview form were used in the data collection. The data was analyzed using content analysis and descriptive statistics such as percentage, mean and standard deviation techniques. The results of the study showed that community-based tourism must be conducted and have 3 effective management guidelines connected to the community-based tourism development criteria of Thailand to improve the local economy of the three southern border provinces with the link of personnel development, destination development and group management. Specifically, the first step is providing knowledge and experience in the CBT management to community members. Then, destinations must be developed regarding their diversity and the identity of resources community. Finally, communities must proceed to create effective regulations and management rules for sustainability. Notably, this relational process must be an ongoing operation.

Keywords: Community-based tourism, community-based tourism standards, southern border provinces

บทคัดย่อ: การศึกษาและการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นวิจัยแบบผสมผสาน มีกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชาวบ้านและแกนนำชุมชน โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย และแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการสามารถเชื่อมโยงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย เป็นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้กับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ภายใต้ความเชื่อมโยงของการพัฒนาคน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการบริหารจัดการกลุ่ม โดยเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกในชุมชน จากนั้นดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายภายใต้อัตลักษณ์ของทรัพยากรชุมชน ถัดไปชุมชนจะต้อง

ดำเนินสร้างระเบียบและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพราะส่งผลต่อความยั่งยืน และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวด้วยการยกระดับการให้บริการ และดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน, จังหวัดชายแดนใต้

คำนำ

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว และให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Suansri, 2011) ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน และเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน เพื่อสร้างประสบการณ์จากการลงมือทำกิจกรรมภายใต้รากฐานอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นแนวโน้มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยจึงมีการเติบโตในทิศทางบวก (Ministry of Tourism and Sport, 2558) ส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของรัฐบาล พ.ศ.2560 – 2579 ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ไว้ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือเป็นนโยบายสำคัญที่รัฐบาลมุ่งที่จะใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่เศรษฐกิจฐานราก

พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญของการท่องเที่ยว แม้อันการเมืองและความมั่นคง ที่ทำให้ภาพลักษณ์พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (Buakwan *et al.*, 2014) แต่เพื่อสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ได้รับการเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือเป็นอีกหนึ่ง

เครื่องมือการพัฒนาชุมชนที่ถูกนำมาใช้เพื่อมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมให้คนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ดังกล่าวร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ (Global Sustainable Tourism Council, 2012) เพื่อมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมสร้างการยอมรับและลดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำในสังคม (Chaiyakot *et al.*, 2018) ซึ่งจะช่วยยกระดับให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ดังกล่าวมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ต่อไป ดังนั้นการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะเป็นแนวปฏิบัติให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของพื้นที่ภายใต้ความสมดุลในมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นฐานคิดของความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อประเมินศักยภาพและนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจงชุมชนที่เป็นชุมชนต้นแบบของ อพท. ปีงบประมาณ 2562 ที่มีคะแนนการประเมินตนเองมากที่สุดในแต่ละจังหวัด จำนวน 3 ชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนทะเลสาบโปรี จังหวัดปัตตานี กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเขาทอง จังหวัดนราธิวาส และกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนอัยเยอร์เวง จังหวัดยะลา การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการศึกษาศักยภาพและสร้างแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก การท่องเที่ยวโดยชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

ภายใต้เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 ชุมชน ๆ ละ 5 คน รวมจำนวน 15 คน ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 ชุมชน ๆ ละ 3 คน รวมจำนวน 9 คน ผู้แทนจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ จำนวน 25 คน และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่โดยกลุ่มตัวอย่างในหน่วยวิจัยที่มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อมจากหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ทั้งนี้การวิจัยครั้งนี้ใช้เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเริ่มจากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล (field survey) ด้วยวิธีประเมินแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ และจัดเวทีประชุมสัมมนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประชาสัมพันธ์ถ่ายทอดแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เพื่อวิเคราะห์ผลการประเมิน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์แนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ได้รับมาตรฐานการท่องเที่ยวประเทศไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

ผลการศึกษา

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ภายใต้เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย และเพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นงานวิจัย

แบบผสมผสาน โดยสามารถนำเสนอข้อมูลออกเป็น 2 ประเด็น ประกอบด้วย ผลการประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ภายใต้เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย และแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการประเมินศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ภายใต้เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย

1.1 กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนตะโล๊ะกาโปร์ จังหวัดปัตตานี

ชุมชนท่องเที่ยวตะโล๊ะกาโปร์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลตะโล๊ะกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวิถีชีวิตชุมชนประมงพื้นบ้าน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมากแห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี มีความโดดเด่นในเรื่องของการนำเรือกอลและ เรือประมงพื้นบ้านที่มีลวดลายสวยงาม เกิดจากการผสมผสานของกลุ่มชน 3 เชื้อชาติ คือ มลายู จีน และชวา ทำให้ลวดลายมีความโดดเด่น นับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่หาชมได้ยาก มีการนำเอาอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว อาทิ เช่น กิจกรรมล่องเรือกอลและสัมผัสธรรมชาติ และวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านของชาวมลายูในพื้นที่อ่าวปัตตานี และเรียนรู้การวาดลายเรือกอลและ โดยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้การเขียนลายชั้นพื้นฐานอย่างง่ายจากปราชญ์ชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านการวาดลายและการต่อเรือกอลและ ตลอดจนกิจกรรมเรียนรู้การแปรรูปอาหารทะเลอย่างเช่น การทำปลาแห้ง และการทำกือโป๊ะ (ข้าวเกรียบปลา) เป็นต้น ของดีชุมชนตะโล๊ะกาโปร์ จังหวัดปัตตานี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 ด้านวิถีชีวิต ชุมชนตะโล๊ะกาโปร์เป็นชุมชนประมงพื้นบ้านและยังคงความอุดมสมบูรณ์ของวิถีชุมชนที่ใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นป้าชายเลนในพื้นที่อ่าวปัตตานี พร้อมทั้งมี

วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาคือการต่อเรือกอกและ และ การวาดลวดลายของเรือที่มีเอกลักษณ์

1.1.2 ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ฐานทรัพยากรที่สำคัญคือป่าชายเลนซึ่งมี อุโมงค์โกงกางที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ และ วัฒนธรรมการต่อเรือกอกและที่มีลักษณะพิเศษทั้ง ทางด้านรูปลักษณะและลวดลายที่ผสมผสานศิลปะพหุ วัฒนธรรมของเชื้อชาติมลายู จีน และชาว

1.1.3 อาหาร อาหารทะเลตามฤดูกาล ได้แก่ หอยแครงลวก ปูม้าหนึ่ง ยำหมึกไข่ เป็นต้น

1.1.4 ของฝากของที่ระลึก เรือ กอกและจำลอง ข้าวเกรียบปลา และปลาเค็ม

1.1.5 แหล่งเชื่อมโยง หาดตะลิวะ กาโปร์ มัสยิดกรือชะ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

สรุปผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐาน การท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ด้าน การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และ คุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง เป็นระบบและยั่งยืน และด้านการบริการและความ ปลอดภัยจากการดำเนินการประเมินชุมชนสามารถ วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT analysis) เพื่อเป็น ข้อมูลในการสังเคราะห์แนวทางแนวทางการ เสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อ ยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

Table 1. Shows SWOT analysis of Talo Kapo community

Strengths	Weaknesses	
1. The community has natural capital (mangroves and fish from the sea) and cultural capital (way of life, local fisheries Shipbuilding / boat drawing, clump and unique). 2. The community has ongoing activities. 3. People in the community have unity and allow children and young people to have opportunities to participate in the community's activities. 4. The community has a fair allocation of tourism revenue to members and communities. 5.The community has products (Kopo, salted fish, clams) that can generate income for the community members.	1. There is no systematic waste management in the community. 2. The community lacks tourism maps Including interpretive signs in various tourist spots. 3. There is no clean, hygienic public toilets. 4. Food and souvenirs have not yet been certified. 5. The community lacks landscape improvement and ongoing safety supervision.	Internal Factors
Opportunities	Threats	
1 The community recieved external support from organizations such as Pattani Community College, Local Administrative Organization. 2 The community has publicized through television programs, documentaries and social media (e.g., Facebook) to present the community's way of life.	1. Unrest in the southernmost provinces has caused tourists to lack confidence in traveling to the area.	External Factors

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนจากเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลร่วมสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้าง ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ มี

รายละเอียดดัง Table 31.2 กลุ่มท่องเที่ยวโดย ชุมชนภูเขาทอง จังหวัดนครราชสีมา

ชุมชนภูเขาทอง เป็นตำบลหนึ่งใน อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส มีประวัติความเป็นมา

บันทึกเอาไว้ว่าในอดีตดินแดนแห่งนี้มีแร่ทองคำมาก ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2474 ชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาจับ

สัมปทานทำเหมืองแร่ทองคำบริเวณภูเขาโต๊ะโมะ (เดิมเรียกภูเขาสิขอ) จึงมีราษฎรจากพื้นที่ต่างๆอพยพเข้ามาทำเหมืองเป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดสงครามเอเซียมหาบูรพาขึ้น ชาวฝรั่งเศส จึงอพยพสงครามกลับประเทศ จากนั้นในปี พ.ศ. 2506 รัฐบาลได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดนราธิวาสขึ้น เพื่ออพยพราษฎรที่มีฐานะยากจน ไม่มีที่ดินทำกินจากถิ่นต่าง ๆ เข้ามาอยู่อาศัย และได้จัดตั้งตำบลภูเขาทองขึ้นในปี พ.ศ. 2523 ปัจจุบันตำบลภูเขาทองมี 8 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่เป็นราษฎรที่อพยพมาจากภาคอีสาน ส่งผลให้เกิดประเพณีงานแห่บุญบั้งไฟเข้ามาในพื้นที่ด้วย ปัจจุบันประเพณีบุญบั้งไฟในตำบลภูเขาทอง มีกำหนดจัดขึ้นในช่วงกลางปี ทุกวันเสาร์สัปดาห์ที่สองของเดือนมิถุนายนของทุกปี พื้นที่ดังกล่าวมีความร่วมมือร่วมใจกลมเกลียวปรองดองเป็นอย่างดีส่งผลให้เกิดความสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน ของดีชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 ด้านวิถีชีวิต ชุมชนพหุวัฒนธรรม ชาวไทยพุทธ (อีสาน) ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน

1.2.2 ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ฐานทรัพยากรที่สำคัญคือป่าไม้ การเรียนรู้ การร้อนทองคำ

1.2.3 อาหาร อาหารอีสาน

1.2.4 ของฝาก ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติก ผ้าทอมือ ผ้าลายพิกุลโต๊ะโมะ

1.2.5 แหล่งเชื่อมโยง วัดชลธาราสิงเห หมู่บ้านจุฬารณณ์พัฒนา 12

สรุปผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ อย่างยั่งยืน ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และด้านการบริการและความปลอดภัย จากการดำเนินการประเมินชุมชนสามารถวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT analysis) เพื่อเป็นข้อมูลในการสังเคราะห์แนวทางแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

Table 2. Shows SWOT analysis of Phukhao Thong community

Strengths	Weaknesses	
1. The community has a working structure, member profile and contact information and allow children and young people to have opportunities to participate in the community's activities. 2. The community has a fair allocation of tourism revenue to members and communities for development. 3. The community has outstanding cultural and natural tourism resources, especially the tradition of fireballs in the southern region and lifestyle of gold panning.	1. The community should develop products and packaging designs for souvenirs such as Pikul cloth products and table-mats. 2. The landscape is not beautiful. 3. There is no public restroom for tourists. 4. No signage at tourist spots. 5. Limited numbers of community's interpreters for tourists. 6. The lack of emergency plans.	Internal Factors

Table 2. Shows SWOT analysis of Phukhao Thong community (continue)

Opportunities	Threats	External Factors
1. The community received the promotion from non-governmental organization (the public and private sectors). 2. Current tourism trend is locality. 3. Public and private organizations promote tourism in the three southern border provinces. 4. In the digital era, tourism awareness can be achieved through various social media channels.	1. The image of the three southern border provinces that have unrest problems causes tourists to be afraid to visit the area. 2. Lack of cooperation with relevant agencies such as Wildlife sanctuary which affects operations of tourism activities.	

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนจากเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลร่วมสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

1.3 กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนอัยเยอร์เวง จังหวัดยะลา

ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เดิมมีชื่อว่าตำบลฮาลา อยู่ในอำเภอยะรม ในสมัยอดีต ซึ่งชาวหมู่บ้านฮาลา เป็นชาวมลฑลปัตตานี ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปัตตานี ส่วนที่มาของชื่อตำบลอัยเยอร์เวง นั้น “เวง” เดิมเป็นชื่อของชาวจีน ซึ่งอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปัตตานี บริเวณกิโลเมตรที่ 29 ถนนสายยะลา-เบตง โดยมักจะเป็นที่พักของผู้เดินทาง (มีเพียงบ้านหลังเดียวในสมัยนั้น) สอนคำว่า “อัยเยอร์” เป็นภาษามลายูแปลว่า สายน้ำ จึงเป็นที่มาของชื่อตำบล “อัยเยอร์เวง” ของดีชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1.3.1 ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรมชาวไทยมุสลิม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ผืนป่าฮาลาบาลา) และป่าต้น

น้ำ เช่น การเดินป่า การล่องแก่ง น้ำตก ผลไม้สดตามฤดู

1.3.2 ด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ทะเลหมอกอัยเยอร์เวง บ่อน้ำร้อนนากอล่องแก่ง ทะเลหมอกกุ่มงิลิปัต สะพานแขวนตบปูชุน้ำตกเฉลิมพระเกียรติ ร.9

1.3.3 อาหาร ไก่กอแหละ
 1.3.4 ของฝากของที่ระลึก กาแฟโบราณ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

1.3.5 แหล่งเชื่อมโยง เกาะหวดตาพะเยา บ่อน้ำร้อนเบตง หมู่บ้านซาโก ป่าฮาลา-บาลาตัวเมืองอำเภอเบตง

สรุปผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และ คุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นระบบและยั่งยืน และด้านการบริการและความปลอดภัย จากการดำเนินการประเมินชุมชนสามารถวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) เพื่อเป็นข้อมูลในการสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

Table 3. Shows SWOT analysis of Aiyoweng community

Strengths	Weaknesses	
<p>1. The community has outstanding natural resources and environmental capital, especially the Halabala forests resulting in a beautiful sea mist throughout the year.</p> <p>2. The community has activities for tourists that are diverse and interesting such as trekking up to the 360-degree sea mist, walking across ancient wooden bridges, waterfalls, kayaking and rafting.</p>	<p>1. There are no plans for the management of community-based tourism including signage in various tourist spots and correct practices for tourists.</p> <p>2. The community group does not have a clear tourism program connected with the community way of life and culture</p> <p>3. Group members still lack knowledge and understanding in sustainable community-based tourism management</p> <p>4. At present, most of the group members are adults. There are still no youth to participate in the group.</p>	Internal Factors
Opportunities	Threats	
<p>1. Groups supported by non-government organizations (the public and private sectors) such as local administrative organizations and Southern Border Provinces Administration and Administration Center (SBPAC).</p> <p>2. There is no unrest in the community area.</p> <p>3. The community has public relations through social media and government agencies such as the Tourism Authority of Thailand (TAT).</p>	<p>1. Tourism is not truly managed by the community.</p> <p>External agencies support tourism in the community for economic benefits alone which may not be sustainable in the future.</p>	External Factors

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนจากเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลร่วมสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

2. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้

แนวทางการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งเป็นฐานการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้กับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ จึงให้ความสำคัญภายใต้ความเชื่อมโยงของการพัฒนาคน (development people) การพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยว (development area) และการบริหารจัดการกลุ่ม (managements) โดยเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกในชุมชน หรือพัฒนาคนในชุมชน ให้มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายภายใต้อัตลักษณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน เมื่อชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นกลไกหลักในการดำเนินงานมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญกับแหล่งได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขั้นตอนถัดไปชุมชนจะต้องดำเนินการสร้างระเบียบและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพราะส่งผลต่อความยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานการคิดต่อยอด โดยเฉพาะ

การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวด้วยการยกระดับการให้บริการ ซึ่งอย่างไรก็ตามในการดำเนินงานภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคน องค์ความรู้มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการ เมื่อชาวบ้านในชุมชนคือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพโดยการเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการให้บริการ ให้สามารถประยุกต์ใช้รองรับนักท่องเที่ยวภายใต้วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเดิม ดังนั้นเพื่อสร้างมาตรฐานในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจึงจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการดำเนินงานร่วมกันเพื่อสร้างสมดุลให้กับชุมชนในมิติเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมวัฒนธรรม ภายใต้การให้บริการภายใต้อัตลักษณ์ชุมชนที่น่าสนใจ อย่างไรก็ตามในการพัฒนาคนต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ อีกทั้งยังต้องสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชนพร้อมเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนคือทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีแนวคิดภายใต้การพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของทรัพยากรชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อความ

ยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องมีความเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง ขั้นตอนการพัฒนาแหล่งจึงต้องเริ่มจากการศึกษาทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน กำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย และศึกษาพฤติกรรมดังกล่าวอย่างลุ่มลึก จากนั้นวางแผนการพัฒนาโดยคำนึงถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของทรัพยากรชุมชน ดำเนินการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สุดท้ายดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสะอาดและปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ

3. การบริหารจัดการชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญเป็นอย่างสูงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อบริการและหากมีการบริหารจัดการกลุ่มมีประสิทธิภาพ การบริการสร้างความประทับใจส่งผลให้เกิดการเดินทางเที่ยวซ้ำเนื่องจาก การบริการสำหรับการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนนับเป็นเสน่ห์ในการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เนื่องจากการบริการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดำเนินงานโดยคนในชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตในแต่ละชุมชนแตกต่างกันไป แต่ความสำคัญในการบริการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นคือ ความจริงใจที่เจ้าบ้านหรือเจ้าของพื้นที่มอบให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ดังนั้นการพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงต้องดำเนินงานภายใต้ความจริงใจหรือมีจิตบริการนั่นเอง อีกทั้งต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และความพร้อมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อสร้างความสะดวกและปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

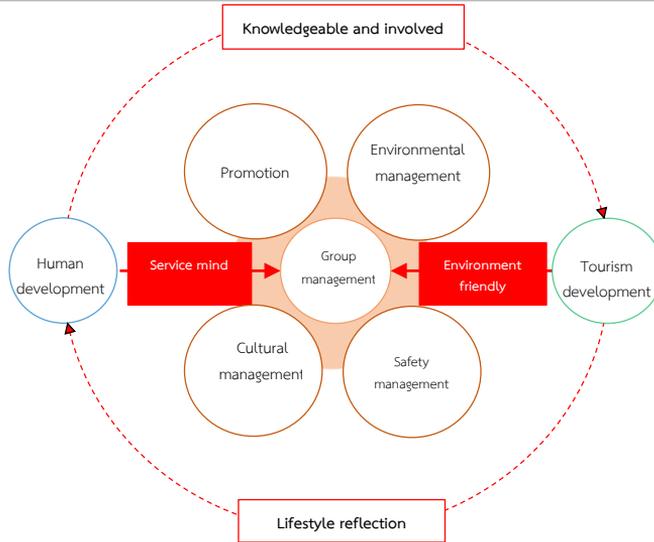

Figure 1. Guidelines for community-based tourism development in the three southern border provinces based on Thailand’s criteria for community-based tourism

อภิปรายผล

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 จังหวัดชายแดนใต้ เชื่อมโยงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทยสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนได้ แต่ต้องมีการดำเนินการพัฒนาคนในพื้นที่ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการและการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของ Buakwan (2014) พบว่ามีความพร้อมทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยวเนื่องจากมีความหลากหลายทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และสังคมพหุวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ที่ผูกพันเชื่อมโยงถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบของงานกิจกรรมประเพณีจำนวนมาก โดยอาศัยวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจหรือการพัฒนาคนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคนในชุมชนจะเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบในการนำทรัพยากรชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยวโดย

ชุมชนภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ Hamzah and Khalifah (2009) รวมถึง Giampiccoli and Saayman (2018) เชื่อว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งอยู่บนพื้นฐานการสร้างคุณค่าเทียมทางสังคม การรวมกลุ่ม การกระจายทรัพยากร และการสร้างความเป็นเจ้าของโดยชุมชน

ชุมชนมีความพร้อมด้านคนดำเนินงานแล้วนั้นในการด้านความรู้ความเข้าใจจะนำพาแนวทางการดำเนินงานสู่การปฏิบัติจริงเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับและการอนุรักษ์ละฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้เป็นไปตามมาตรฐานระดับประเทศ และเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั่วไปเมื่อดำเนินการระบบตลาดในอนาคต ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีการยกระดับการให้บริการด้านการจัดเส้นทางเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับ Chaiyakot

(2018) ที่มุ่งศึกษามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการทำการตลาดในอนาคต และ Jugmohan and Giampiccoli (2017) เชื่อว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานจะสามารถสร้างกลุ่มที่สะท้อนขีดความสามารถและยกระดับการท่องเที่ยวโดยผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะการศึกษาของ Lopez-Guzman, Sanchez and Pavón (2011) พบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสามารถสร้างทางเลือกใหม่ของการเป็นการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ โดยเป็นแนวทางพื้นฐานอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภาคการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ได้รับการพัฒนาโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Amerta, 2017) นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถนำมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (Lee and Jan, 2019)

ผลการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกต่อจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ในมิติทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดรายได้เสริมและสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนในพื้นที่ มิติทางด้านสังคมส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งและความมั่นคงของชุมชนรวมทั้งสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกเพื่อปรับกระบวนทัศน์ของคนภายนอก มิติทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ และธรรมชาติอื่น ๆ ในพื้นที่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ และสุดท้ายมิติทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนรวมถึงร่วมกันฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ให้คงอยู่สืบไป การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันสามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวได้บางชุมชนเท่านั้น บางชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดการบริหารจัดการที่ชัดเจน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ให้การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตามนโยบาย “สามเหลี่ยม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ Global Sustainable Tourism Council (2012) กระตุ้นให้เกิดการลงทุนรวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง

สรุป

แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ จะต้องดำเนินงานและมีแนวทางการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย ซึ่งเป็นฐานการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้กับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ภายใต้ความเชื่อมโยงของการพัฒนาคน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการบริหารจัดการกลุ่ม

กิตติกรรมประกาศ

แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2562 จากโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- Amerta, I.M. 2017. Community based tourism development. *International Journal of Social Sciences and Humanities* 1(3): 97-107.
- Asli, D.A., K.J. Semrad and S.S. Yilmaz. 2013. Community based tourism finding the equilibrium in COMCEC context setting the pathway for the future. COMCEC Coordination Office Ankara.

- Buakwan, N. and P. Chaiyakot. 2014. Research program for development of standards suitable for tourism by communities in the 5 southern border provinces to ASEAN. The Thailand Research Fund, Bangkok. (in Thai)
- Chaiyakot, P. and N. Buakwan. 2018. A complete research report on the study of tourism products composition of tourism by communities in 5 southern border provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat). The Thailand Research Fund, Bangkok. (in Thai)
- Designated Areas for Sustainable Tourism. 2017. Tourist statistics for 2016. (Online). Available: <http://www.dasta.or.th> (August 14, 2019). (in Thai)
- Giampiccoli, A. and M. Saayman. 2018. Community-based tourism development model and community participation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure* 7(4): 1-27.
- Global Sustainable Tourism Council. 2012. Global sustainable tourism destination criteria. (Online). Available: <http://www.gstcouncil.org> (August 14, 2019).
- Hamzah, A. and Z. Khalifah. 2009. Handbook on community based tourism: How to develop and sustain CBT. APEC. Secretariat, Kuala Lumpur.
- Jugmohan, S. and A. Giampiccoli. 2017. Community-based tourism development: A possible educational gap. *Anthropologist* 30(1): 52-60.
- Lee, T.H. 2019. Can community-based tourism contribute to sustainable development? evidence from residents' perceptions of the sustainability. *Tourism Management* 70: 368-380.
- Lopez-Guzman, T., S. Sanchez and V. Pavón. 2011. Community-based tourism in developing countries: A case study. *TOURISMOS: An International Multidisciplinary Refereed Journal of Tourism* 6(1): 69-84.
- Ministry of Tourism and Sports. 2017. Tourist statistics for 2016. (Online). Available: <http://www.mots.go.th> (August 14, 2019). (in Thai)
- Suansri, P. 2011. CBT has a social space dimension of the community in determining tourism directions, Creating learning between the host and visitors. Best Practice 5 Case studies nationwide. Bangkok: Wanida Printing. Bangkok.